

Камэнтары

У працэсе падрыхтоўкі тэкстаў да друку былі выяўленыя артаграфічныя разыходжаньні ў напісаньні адных і тых жа слоў у межах адной і той жа публікацыі. Дзеля гэтага было вырашана правесці ўніфікацыю варыянтных напісаньняў на карысьць больш частотных варыянтаў у межах аднаго твору.

Такім чынам, тэксты, зьмешчаныя ў томе, не зьяўляюцца „люстранымі адбіткамі“ першапублікацыі.

Пры перадруку выпраўленыя выдавочныя памылкі друку, выяўленыя ў першапублікацыях, „разнабойныя“ напісаньні ў межах аднаго і таго ж тэксту ўніфікаваныя на карысьць найбольш частотнага варыянту.

У тэкстах зробленая мадыфікацыя спасылачнага апарату. У паасобных выпадках праведзеныя зьмены аўтарскай пунктуацыі.

Артаграфія расейскамоўных ілюстрацыйных матэрыялаў падаецца згодна зь яе сучаснай рэдакцыяй.

Артаграфія ўкраінскіх першакрыніц таксама падаецца пераважна згодна зь яе сучаснай рэдакцыяй.

Пры перадруку пераважна захаваная аўтарская пунктуацыя і артаграфія ілюстрацыйных матэрыялаў зь летапісных крыніц.

Літара *г*, якая абазначае выбухны гук *g* у запазычаных словах, сустракаецца не ўва ўсіх публікацыях. Пры перадруку захаванае аўтарскае ўжываньне літары *г*.

У першапублікацыях дзеля адсутнасьці тэхнічнай магчымасьці не заўсёды паслядоўна пазначалася літара *Ў* (у вялікае нескладовае). Пры перадруку літара *Ў* пазначаецца паслядоўна.

Беларускія плямёны і іхняе расьсяленьне

Тэкст друкуецца паводле часопіса „Родная мова“, 1930, № 1—2, 3—4, дзе падпісаны Др. Я. Станкевіч.

Пры перадруку захаваная такая графічна-артаграфічная асаблівасьць арыгіналу, як ужываньне літары *j* і спалучэньня *ji* ў кірылічным тэксьце.

У тэксьце назіраецца паралельнае ўжываньне інфінітываў з канчаткамі *-ці* і *-ць*.

Захаванае аўтарскае напісаньне слова *Словене* (назва адной з паўночных групаў усходніх славян).

Варыянтныя напісаньні *таксама* і *так сама* пры перадруку ўніфікаваныя на карысьць больш частотнага варыянту *таксама*.

Пазначаецца мяккасьць зычнага з перад наступнымі мяккімі зычнымі ў наступных выпадках: *зь жьтєніу*, *зь жьтѣті*.

Захаванае аўтарскае ўжываньне літары *ў* у пазыцыі пасля галоснага нават пасля дужкі або працяжніка: *дыялектычна* (*ў гутарцы*); (*блізу*) *ўсі*; *дасьледавальнікі* — *ў тэй лічбе*.

Захаванае аўтарскае ўжываньне формаў *таго*, *яго* і *тага*, *яга*.

Назіраецца неаднастайнасьць у афармленьні назоўнікаў у форме адзіночнага ліку меснага склону. Так, назоўнік *летапісец* выступае з канчаткамі *–ы* і *–у*.

Варыянтнае афармленьне назоўнік *летапісец* мае і ў форме адзіночнага ліку роднага склону, дзе адзначаюцца канчаткі *–у* і *–а*.

С. 12. Захаванае аўтарскае напісаньне літары *ў* пасля *х* (*бяз гэтага х ўся тэорыя сама сабою валіцца*).

С. 18. Захаваная аўтарская артаграфія цытаты з М. Дурнава.

Повесьці й апавяданьні беларускіх (крывіцкіх) летапісцаў

Тэкст друкуецца паводле выданьня „Маладая Беларусь“, Вільня, 1936, кніжка I, дзе падпісаны Др. Я. Станкевіч.

У першапублікацыі паслядоўна не пазначаецца мяккасьць прыназоўнікаў на *–з* у пазыцыі перад мяккімі зычнымі.

Захаваная аўтарская артаграфія тэкстаў „Перамога Беларусаў над Масквою“ і „Пахвала аб вялікім князю Вітаўту“.

Пры перадруку захаваныя дублетныя напісаньні *дахаваны* і *захаваны*.

Захаванае аўтарскае напісаньне слоў *Альгірд* і *Альгерд*.

Захаванае аўтарскае ўжываньне назоўніка *зборнік* у форме адзіночнага ліку роднага склону з канчаткамі *–а* і *–у*.

Варыянтныя напісаньні *археёлёгічны*, *археёлёгічны* ўніфікаваныя на карысьць напісаньня *археёлёгічны* па аналёгіі з *археёграфічны*.

Уніфікаваныя варыянтныя напісаньні *дыкжэ* і *дык–жэ* на карысьць больш частотнага *дык–жэ*.

Захаванае ўжываньне ў форме адзіночнага ліку меснага склону назоўніка *Вітаўт* з канчаткамі *–е* і *–у*.

Пры перадруку ўніфікаванае ўжываньне канчаткаў

назоўнікаў мужчынскага і ніякага роду зь мяккай асновай у форме адзіночнага ліку творнага склону –*ям* і –*ем* на карысьць больш частотнага варыянту –*ям*.

Уніфікаванае ўжываньне формаў множнага ліку роднага склону *Беларусаў* і *Беларусоў* на карысьць больш частотнага варыянту *Беларусаў*.

Канчатак роднага склону множнага ліку назоўніка *князь* –*ей* заменены на –*ёў*.

Уніфікаваныя канчаткі роднага склону множнага ліку назоўніка *весьць* –*ёў* і –*яў* на карысьць больш частотнага –*яў* (*весьцяў*).

Уніфікаваныя канчаткі меснага склону адзіночнага ліку назоўніка *князь* –*і* і –*ю* на карысьць больш частотнага –*ю* (*князю*).

С. 36. ...*ze staremi Prusy sq...* — Так у Аўтара.

С. 40. *Я-б дадаў...* — У Аўтара: *Я-бы дадаў...*

Пры канцы першапублікацыі стаіць „Працяг будзе“, але артыкул ня быў дапісаны.

Курс гісторыі Крывіі–Беларусі

Тэкст друкуецца па выданьні: Др. Я. Станкевіч. Курс гісторыі Крывіі–Беларусі (Корэспандэнцыйныя курсы беларусаведы). Прага, 1941.

Пры перадруку захаваныя напісаньні слоў *гаспадарсьцьвеннасьць*, *гаспадарсьцьвенны*, *Магілёўскай*; варыянтнае напісаньне слова *падзьдэжэжэньне* і *падзьдэжэжэньне*.

Захаванае аўтарскае напісаньне слова *непрыязнь*.

Бязь зьменаў пакінутыя аўтарскія напісаньні прыназоўніка з перад *і* ў такіх выпадках, як з *Італяй*, *із Італікамі* (магчыма, Аўтар так перадаў цвёрдае вымаўленьне зычнага *з*).

Часьціца *такжа* пішацца разам, *так сама* пішацца разьдзельна.

У форме множнага ліку роднага склону назоўнікі ніякага роду зь мяккай асновай ужываюцца з канчаткам –*ёў*. Пры перадруку захаваныя адзінкавыя выпадкі ўжываньня канчатка –*яў* (*безнадзейных палажэньняў*).

У нашым выданьні былі зробленыя наступныя артаграфічныя зьмены варыянтных напісаньняў на карысьць больш частотнага варыянту:

- 1) *нат* і *на’т* заменена на *на’т*;
- 2) *палітычны* і *політычны* — на *політычны*;
- 3) *гістарычны* і *гісторычны* — на *гісторычны*;

4) *бітве і біцьве* (М. скл., адз. л.) — на *біцьве*.

Уніфікаваныя канчаткі роднага склону *-а і -у* назоўніка *Ноў-гарад* на карысьць больш частотнага *-а*.

Уніфікаванае ўжываньне канчаткаў роднага склону назоўніка *людзі* *-ей і -ёў* на карысьць больш частотнага *-ёў*.

Варыянтныя напісаньні *Славене, Словене, Славяне* (назва адной з паўночных групаў усходніх славян) уніфікаваныя на карысьць больш частотнага напісаньня *Славене*.

С. 53. ...*р. Ловаці*. — Так у Аўтара (ніжэй у тэксьце зафіксавана: *Ловаць, з Ловаці*).

С. 60. Захаванае аўтарскае напісаньне слова *акеан*.

С. 64. Захаваная форма *княжнаю* (форма творнага склону адзіночнага ліку назоўніка *княжна*).

С. 68. ...*Лаўрэнцэнскі летапісец*... — Так у Аўтара.

С. 68. *На здольных арганізатараў з свайго цывільнага й ваеннага жыцця*... — У першапублікацыі прыназоўнік перад словам *свайго* непрадрукаваны.

С. 73. ...*два важныя месцы Воршы* й ... — У першапублікацыі слова пасля *Воршы* напісана неразборліва. Выходзячы з кантэксту, можна меркаваць, што другім месцам можа быць *Копысь*.

С. 79. ...*вялікая бальшыня*... — У Аўтара: ...*вялікая бальшыня*...

С. 65—66. Захаванае аўтарскае напісаньне слова *Ярополк*.

С. 80. ...*бясспячнейшым*... — У арыгінале другая літара ў сло-ве непрадрукаваная. У нашым выданьні пастаўлена літара *я*.

Крыўя–Беларусь у мінуласьці

Тэкст друкуецца па выданьні: Др. Я. Станкевіч. Крыўя–Беларусь у мінуласьці. Менск, 1942.

У нашым выданьні ўніфікаванае ўжываньне часьціц *б, бы і ж, жа* (пішучца праз дэфіс). Аднак словы *дыкжэ, такжэ* ў нашым выданьні пішучца разам.

Пры перадруку захаванае ўжываньне дублетных формаў *Нясьвез і Нясьвіж, Візантыя і Бізантыя*.

У тэксьце паслядоўна ўжываюцца формы *тагочасны, найменна*.

Форма *нат* заменена больш частотнай формай *на'т*.

Спарадычныя напісаньні літары *ў* у пазыцыі пасля галоснага і дужкі пры перадруку замененыя напісаньнямі літары *у*: (*малюнкi*) у *кнігах*.

У першакрыніцы сустракаюцца выпадкі, калі мяккасьць

прыназоўнікаў на –з перад мяккімі зычнымі не пазначаецца (з *Фінамі, з Немцамі, з імперыяй*). У нашым выданні мяккасьць прыназоўнікаў на –з перад мяккімі зычнымі пазначаецца.

Слова *Жмудзь* і вытворныя ад яго ў першакрыніцы выступаюць безь *й*. Вынятак складае напісаньне *да Жмудзіноў*, якое ў нашым выданні выступае безь *й*.

Напісаньні *крызіс, рэквізіцыя* ў нашым выданні замененыя на *крызыс, рэквізыцыя*.

Напісаньне *бароко* заменена на *барока*.

Ўніфікаванае ўжываньне варыянтаў *Суздаццы* і *Суздальцы* на карысьць больш частотнага варыянту *Суздальцы*.

Назоўнік *гаспадарства* ў форме адзіночнага ліку меснага склону мае ў першапублікацыі варыянтныя напісаньні: *гаспадарстве* і *гаспадарсьцьве*. У нашым выданні такія напісаньні (а таксама напісаньне вытворнага прыметніка *гаспадарсьцьвенны*) ўніфікаваныя на карысьць больш частотнага апошняга (*гаспадарсьцьве*).

У арыгінале зафіксаваныя напісаньні *Рэч Паспалітая* і *Рэчпаспалітая*. У нашым выданні праведзеная ўніфікацыя на карысьць больш частотнага варыянту *Рэчпаспалітая*.

Варыянтныя напісаньні *таксама* і *так сама* ўніфікаваныя на карысьць больш частотнага *таксама*.

Разнабой у афармленьні маюць назоўнікі мужчынскага і ніякага роду ў форме адзіночнага ліку творнага склону (канчаткі –*ем* і –*ям*), множнага ліку роднага склону (канчаткі –*еў* і –*яў*), множнага ліку меснага склону (канчаткі –*ех* і –*ях*). Пры перадруку гэтая асаблівасьць першапублікацыі захаваная.

У форме роднага склону адзіночнага ліку назоўнік *Ноўгарадак* адзначаецца то з канчаткам –*а*, то з –*у*. У тэксьце праведзеная ўніфікацыя на карысьць больш частотнага канчатка –*а*. Варыянтныя канчаткі ў форме адзіночнага ліку роднага склону мае ў першапублікацыі назоўнік *Ноўгарад* (–*а* і –*у*), у нашым выданні канчатак –*а* заменены больш частотным у дадзеным тэксьце –*у*.

У тэксьце ўніфікаваныя наступныя варыянтныя напісаньні на карысьць больш частотных:

1) *эўрапэйскі, эўрапейскі і эўропэйскі* — на *эўропэйскі*;

2) *мітрапаліт і мітрапаліт* — на *мітрапаліт*;

3) *значэньне і значаньне* — на *значаньне*;

4) *гістарычны і гісторычны* — на *гісторычны*;

5) *праф.* (прафэсар) і *проф.* — на *проф.*;

6) *паэзія і поэзія, паэта і поэта* — на *поэзія і поэта* адпаведна;

7) *сьведчаць і сьветчаць* — на *сьветчаць*.

Ўніфікаваныя ў напісаньні словы *політыка* і *палітыка* (на карысьць больш частотнага *політыка*), *колёнія* і *калёнія* (на карысьць больш частотнага варыянту *колёнія*). Адпаведная ўніфікацыя праведзеная і ў вытворных ад іх словах (*політычны*, *колёнізацыя* і г.д.).

У сучаснай гістарыяграфіі імя караля Жыгімонта Аўгуста суправаджаецца прыдаткам *другі* (II), а Жыгімонта Вазы — *трэці* (III). Аўтар у сваёй рабоце называе іх адпаведна *Жыгімонт III Аўгуст* і *Жыгімонт IV Ваза*. У нашым выданьні гэтыя імёны падаюцца згодна з сучаснай традыцыяй.

С. 88. ...*закладзена было м. Рыга*. — У арыгінале: ...*закладзена была м. Рыга*.

С. 90. ...*княжнай*... — Захаваная форма творнага склону адзіночнага ліку назоўніка *княжна*.

С. 94. У нашым выданьні адлюстраванае зьмякчэньне зычнага *с* перад мяккім заднеязычным *к* (*ськіравана*, *ськіраваны*). У арыгінале зьмякчэньне не пазначана.

С. 96. ...*абяцаньня Ягайлавага*... — У арыгінале: ...*абяцаньня Ягайлава*... Аднак ніжэй: ...*забавязаньня Ягайлавага*...

Кароткі начырк гісторыі Крывіч–Беларусі

Тэкст друкуецца паводле часопіса „Веда“, 1951, № 2, 3, 4, 5, дзе падпісаны Я. Станкевіч.

У тэксьце захаванае варыянтнае напісаньне слоў *пэрыёд* і *пэрыяд*.

Захаваная аўтарская артаграфія слова *Жэмайтіс*.

Захаваныя словаўтваральныя варыянты *Іпацкі* і *Іпатаўскі*.

У форме адзіночнага ліку роднага склону паралельна ўжываюцца напісаньні *вуні* і *вуніі*.

Захаванае ўжываньне дублетных формаў *Польшч* і *Польшча*.

У тэксьце ўніфікаваныя наступныя варыянтныя напісаньні на карысьць больш частотных:

- 1) *аддзел* і *адзьдзел* — на *адзьдзел*;
- 2) *значэньне* і *значаньне* — на *значаньне*;
- 3) *гістарычны* і *гісторычны* — на *гісторычны*;
- 4) *калёнія* і *колёнія* — на *колёнія*;
- 5) *расейскі* і *расійскі* — на *расійскі*.

У першапублікацыі непасьлядоўна пазначаецца мяккасьць прыназоўнікаў на *-з* і прыназоўніка з перад мяккімі зычнымі. Пры перадруку мяккасьць пазначаецца: *перазь Кіеў*, *зь інвэстытураю*, *ізь Іванам*.

С. 156. Паралельна з напісаньнем *камандзераў* сустрэлася напісаньне *командантаў*.

С. 183. ...*Тыльзыцкага міру*... — У Аўтара тут: ...*Тыльжыцкага міру*... Але вышэй: ...*Тыльзыцкім мірам*...

Этнографічныя й гісторычныя тэрыторыі й граніцы Беларусі

Тэкст друкуецца па выданьні: Др. Я. Станкевіч. Этнографічныя й гісторычныя тэрыторыі й граніцы Беларусі. Крывіцкае навуковае таварыства Пранціша Скарыны. New York, 1953.

Захаванае аўтарскае ўжываньне назоўніка *памятка* ў форме множнага ліку роднага склону з нулявым канчаткам і канчаткам *-аў* (*памятак* і *памяткаў*).

У нашым выданьні зробленыя наступныя зьмены варыянтных напісаньняў на карысьць больш частотных:

1) *гістарычны* і *гісторычны* заменена на *гісторычны*;

2) *нат* і *на'т* — на *на'т*.

Напісаньне слова *дыялектолегічны* (у першапублікацыі) у нашым выданьні заменена на *дыялекталёгічны*.

У першапублікацыі непасьлядоўна перадаецца мяккасьць прыназоўніка з перад мяккімі зычнымі. У нашым выданьні мяккасьць прыназоўніка з перад мяккімі зычнымі перадаецца пасьлядоўна: *зь гісторычнага*, *зь кіеўскай*.

Новыя працы аб нашай мінуўшчыні

Тэкст друкуецца паводле газэты „Бацькаўшчына“, 1953, № 46—47 (177—178), дзе падпісаны псэўданімам Брачыслаў Скарыніч.

Пры перавыданьні захаваныя аўтарскія напісаньні *Літве* і *Ліцьвінамі*.

С. 214. ...*Зыгмонт II Аўгуст*... — У Аўтара: ...*Зыгмонт III Аўгуст*... (гл. камэнтары да тэксту „Крыўя-Беларусь у мінуласьці“).

Беларускія плямёны

Тэкст друкуецца паводле часопіса „Веда“, 1952, № 6 (11), 7 (12), 8 (13), 9—10 (14—15), 1953, № 1—2 (18—19), 3 (20), 7—10 (24—27), дзе падпісаны Я. Станкевіч.

Захаванае ўжываньне ў форме адзіночнага ліку назоўнага склону назоўніка ніякага роду *разуменьня* з канчаткам *-я*.

Захаванае ўжываньне варыянтных напісаньняў *комісія* і *коміся*; *паўдзённа* і *паўднёва*; *заваяваныя* і *заваёваваныя*.

Варыянтныя канчаткі мае назоўнік *вока* ў форме множнага ліку роднага склону: *вачэй* і *вочаў*.

Уніфікаваныя варыянтныя напісаньні на карысьць больш частотнага ў тэксьце:

1) *адзел* і *адзьдзел* заменена на *адзьдзел*;

2) *калёня* (і вытворныя ад яго) і *колёня* (і вытворныя ад яго) — на *колёня* (і вытворныя ад яго);

3) *гістарычны* і *гісторычны* — на *гісторычны*;

4) *археолёгія* і *археолёгія* — на *археолёгія*;

У Аўтара прыметнік *цёмны* і словы зь першай часткай *цёмна*— пішуцца зь літарай *е*, якая ў нашым выданьні заменена на *ё*: *цёмны*, *цёмнавокі* і г. д.

У першапублікацыі ў множным ліку ўжываюцца варыянтныя напісаньні слоў *Северане* і *Севяране* і іх формаў. У нашым выданьні яны ўніфікаваныя на карысьць больш частотнага варыянту *Северане*.

У першапублікацыі непасьлядоўна абазначаецца мяккасьць прыназоўніка з перад мяккімі зычнымі. У нашым выданьні мяккасьць прыназоўніка з перад мяккімі зычнымі абазначаецца: зь *Целючы*, зь *геаграфічнымі*, зь *фінскай*.

С. 229. ...*Целючы*... — У Аўтара: ...*Телючы*...

С. 242. ...*утажсамляюць*... — У Аўтара: ...*утассамляюць*...

С. 244. Захавана форма *Северанін*.

С. 256. ...*бяссумлеву*... — У Аўтара: ...*бессумлеву*...

С. 259. ...*узглядам свайго культурнага развою*... — У аўтара памылкова: ...*зглядам свайго культурнага развою*...

А6 Літоўскім Статуце

Тэкст друкуецца паводле газэты „Бацькаўшчына“, 1955, № 21 (251), 22 (252), дзе падпісаны Я. Станкевіч.

У нашым выданьні захаванае варыянтнае ўжываньне формаў *летувіскі* і *лятувіскі*.

Захаванае аўтарскае напісаньне аднакаранёвых слоў: *гісторыёграф*, але: *гістарыяграфічны*; *кадыфікацыя*, але: *кадыфікацыйны*.

У нашым выданьні канчатак творнага склону адзіночнага ліку назоўніка *развой* —*ем* заменены на —*ям*.

У першапублікацыі адсутнічае спасылка № 7. Відавочна, аўтар спасылаецца на кнігу Якубоўскага, прыведзеную ў нашым выданьні.

Савецкае хвальшаваньне гісторыі Беларусі

Тэкст друкуецца па выданьні: Проф. Др. Ян Станкевіч. Савецкае хвальшаваньне гісторыі Беларусі. Інстытут для вывучэння СССР. Досьледы і матар’ялы. Мюнхэн, 1956. Сэрыя II (рататарныя выданьні), № 51.

Зьмешчаныя ў тэксьце прыклады друкуюцца з захаваньнем аўтарскай артаграфіі.

Часьціцы *б, ба і ж, жа* пішуцца праз дэфіс з папярэднім словам.

Захаваныя дублетныя напісаньні *ывальненьне і вызваленьне, Панямонскі і Панёманскі*.

Захаваныя варыянтныя напісаньні *Славене і Славяне*.

Захаваныя варыянтныя напісаньні *пашырэньне і пашыраньне; супраць і супроць*.

Напісаньне *Сьлёнзк* замененае на *Сьлёнск*.

Захаваныя напісаньні назоўнікаў жаночага роду з асновай на заднеязычны *к* у форме адзіночнага ліку меснага склону (*на кераміцы, але: у гуманістыцы*).

Канчатак роднага склону назоўніка *людзі –ей* заменены на *–ёў*.

Захаванае ўжываньне варыянтных формаў меснага склону множнага ліку назоўніка *склон: займя ў залежных склонах, у дакладным і прыймальным скланых*.

Уніфікаванае ўжываньне *ў і у* пасля скарачэньняў (*г. у, стг. у*).

У нашым выданьні ўніфікаваныя наступныя варыянтныя напісаньні на карысьць больш частотных варыянтаў:

- 1) *магільнік і магільнік* заменена на *магільнік*;
- 2) *палузямлянка і паўзямлянка* — на *паўзямлянка*;
- 3) *дасьледваньне і дасьледаваньне* — на *дасьледаваньне*;
- 4) *фонэтыка і фанэтыка* — на *фанэтыка*.

С. 273. ...*навета Зубцоўска–Асташкаўскага*... — У Аўтара, відаць, памылкова: ...*навета Зубцоўска–Асташкоцскага*...

С. 280. Захаванае ўжываньне назоўніка *ніць* у форме множнага ліку роднага склону з канчаткам *–ей (ніцей)*.

С. 287. ...*Навазыбкаўскі*... — У Аўтара: ...*Новазыбкаўскі*...

С. 289. ...*радніць Вяцічаў із двумя* іншымі беларускімі плямямі... — Так у Аўтара.

С. 300. ...*мае сыцяг рысаў, супальных із паўночна–рускай*... — Так у Аўтара.

С. 335. Назва павету *Ефрэмаўскі* пры перадруку замененая на *Яфрэмаўскі*.

- С. 343. ...*крызісу*... — Так у Аўтара.
 С. 366. ...*заканадаўную*... — Так у Аўтара.
 С. 366. ...*княскую*... — Выпраўлена з ...*князскую*...
 С. 373. ...*аўтар мае наўвазе*... — Так у Аўтара.
 С. 378. ...*разам званыя Лятувою*... — У Аўтара: ...*разам званыя Лятуваю*...

Зь гісторыі Беларусі

Тэкст друкуецца па выданні: Проф. Я. Станкевіч. Зь гісторыі Беларусі. Мюнхэн, 1958.

У нашым выданні захаваныя наступныя варыянтныя напісанні, зафіксаваныя ў першапублікацыі:

- 1) *ворагамі і варагамі*;
- 2) *дармавое і дармовае*;
- 3) *дасьледавальнік і дасьледаваньнік*;
- 4) *Наватаржана і Новатаржана*;
- 5) *супраць і супроць*;
- 6) *Таргу і Торгу*;
- 7) *удырыць і ударыць*;
- 8) *Усеваладавічы і Усеваладзічы*.

Назоўнік *жыхар* у форме множнага ліку роднага склону выступае з канчаткамі *-аў і -оў*.

Захаванае аўтарскае напісаньне слова *Вэшпатіс*.

Захаванае ўжываньне назоўніка *вой* у форме множнага ліку роднага склону з канчаткамі *-еў і -яў*.

Пры перадруку захаванае паралельнае ўжываньне варыянтных формаў мужчынскага імя Алег — *Алег і Вольга* (гаворка ідзе пра князя Алега), а таксама вытворных ад іх прыметнікаў *Альговы і Вольгаў*.

Захаваныя аўтарскія напісанні слоў *пашоў — пайшоў, прышоў — прыйшоў* і пад. зь літарай *й* і безь яе.

Пры перадруку была праведзеная ўніфікацыя ў напісанні назоўніка *людзі*, які ўжываецца ў першакрыніцы з канчаткамі *-ей і -ёў*. За асноўны намі абраны больш частотны канчатак *-ёў*.

У арыгінале непаслядоўна адлюстроўваецца зьмякчэньне зычных *з, с* перад мяккімі зычнымі. У нашым выданні зьмякчэньне зычных *з, с* перад мяккімі зычнымі перадаецца (*празь перавагу, празь земскі, безь перарыву* і інш.). Захаваныя напісанні слоў *схізматык, схізматычны* бязь мяккага знаку. Абазначаная мяккасьць зычных *з, с* у словах *Ксьмяцін, Узьсем'е*.

У першапублікацыі назіраецца разнабой у афармленьні

назоўнікаў з групай зычных *ств* у форме адзіночнага ліку меснага склону (зь мяккімі знакамі і бязь іх: *княстве* і *княсьцьве*, *гаспадарстве* і *гаспадарсьцьве*). Пры перадруку была праведзеная ўніфікацыя напісаньняў на карысьць больш частотных (*княстве* і *гаспадарсьцьве* адпаведна).

Акрамя таго праведзеная ўніфікацыя наступных варыянтных напісаньняў на карысьць больш частотных у тэксьце:

- 1) *біцьве* і *бітве* — на *бітве*;
- 2) *адзьдзел* і *аддзел* — на *аддзел*;
- 3) *засьцянкавая* і *засьценкавая* — на *засьценкавая*;
- 4) *соцыялістычны* і *сацыялістычны* — на *сацыялістычны*;
- 5) *колёнія* (і вытворныя ад яго) і *калёнія* (і вытворныя ад яго) — на *калёнія* (і вытворныя ад яго).

У тэксьце пераважаюць напісаньні слова *Ігор*, *Ігораў* зь літарай *о*. Адзінкавыя напісаньні зь літарай *а* заменены на больш частотныя з *о*.

Уніфікаванае напісаньне варыянтных формаў *капеек* і *капеяк* на карысьць варыянту *капеек*.

Варыянтныя напісаньні слова *археолёг* і *архэолёг*, уніфікаваныя на карысьць больш частотных варыянтаў *археолёг*, *археолёгічны*.

Пасьля скарачэньняў *г.*, *зн.*, *стг.* уніфікаванае ўжываньне літары *у*, якая не скарачаецца ў гэтай пазыцыі.

С. 422. ...*Цьмутаракань*... — У Аўтара: ...*Тмутаракань*...

С. 448. ...*бальшыня*... *памерла з голаду*. — Пры перадруку прапушчанае слова *Важан*, сэнс якога з кантэксту незразумелы.

С. 497 ...*Жыгімонт III Ваза не зацьвердзіў Статуту Літоўскага 1588 г.* — У Аўтара: ... *Жыгімонт IV Ваза не зацьвердзіў Статуту Літоўскага 1588 г.* (гл. камэнтары да тэксту “Крыўя–Беларусь у мінуласьці”).

С. 501. ...*моваведы*... — У Аўтара: ...*мававеды*...

У гэтай рабоце Аўтар двойчы згадвае кнігу Ф. Багушэвіча “Песьні”, выдадзеную, паводле ягоных зьвестак, у Лёндане ў 1902 г. Інфармацыі пра гэтае выданьне ў літаратуразнаўчых крыніцах намі ня знойдзена.

Гісторыя Беларусі Др. В. Шчарбакова

Тэкст друкуецца паводле часопіса „Беларуская думка“, 1961, № 3, 1962, № 4, 1963, № 5, 1964, № 6, 1965, № 7, дзе падпісаны Я. Станкевіч.

Захаванае непасьлядоўнае абазначэньне зьмякчэньня зыч-

ных (*старасьцьве*, але: *зладзействе*).

Захаванае ўжываньне назоўніка ніякага роду ў форме адзіночнага ліку вінавальнага склону з канчаткам *-я*: *узалажнення*.

Захаванае ўжываньне літары *г* у слове *геаграфічнае*.

У першапублікацыі непасьлядоўна абазначаецца мяккасьць зычнага з перад мяккімі зычнымі. У нашым выданьні мяккасьць зычнага з перад мяккімі зычнымі абазначаецца паслядоўна: *із сярэдзіны*.

Слова *бязбройна* пры перадруку заменена на *бяззбройна*.

Пры перадруку намі былі праведзеныя наступныя зьмены на карысьць больш частотнага варыянту:

1) *калёня* (і вытворныя ад яго) і *колёня* (і вытворныя ад яго) замененыя на *колёня* (і вытворныя ад яго);

2) *гістарычны* і *гісторычны* — на *гісторычны*;

3) *Літве* і *Ліцьве* — на *Ліцьве*;

4) *гаспадарстве* і *гаспадарсьцьве* — на *гаспадарсьцьве*;

5) *аддзел* (і вытворныя ад яго) і *адзьдзел* (і вытворныя ад яго) — на *адзьдзел* (і вытворныя ад яго);

6) *камуністы* і *комуністы* — на *комуністы*;

7) *зямлясобсьнік* і *землясобсьнік* — на *землясобсьнік*;

8) *значаньне* і *значэньне* — на *значэньне*.

У першапублікацыі адзінкавую фіксацыю атрымала напісаньне *князства*, якое ў нашым выданьні замененае на *княства*.

Форма *зямляное* (*роўнядзі*) замененая на *земляное* (*роўнядзі*).

Часьціцы *б*, *бы* пішуцца разьдзельна з папярэднім словам, *жс*, *жа* — праз дэфіс.

С. 524. ...*медзьвядзёў*... — У Аўтара: ...*мядзьведзёў*...

С. 533. *Сяло пашырала свае правы на землі, якія ня былі падзеленыя*... — У Аўтара памылкова: ...*на зямлі*...

Зь гісторыі русыфікацы Вялікалітвы

Тэкст друкуецца па выданьні: Станкевіч Я. Зь гісторыі русыфікацы Вялікалітвы (On the history of russification of Greatlitwania (Biellarus). Крывіцкае (Вялікалітоўскае) Навуковае Таварыства Пранціша Скарыны. New York, 1967.

На ўзроўні графікі назіраецца непасьлядоўнае ўжываньне літары *г*. Гэтая асаблівасьць захаваная пры перадруку.

Уніфікаванае ўжываньне літары *ў* пасля галоснага (у тэксьце ў ужываецца пасля галоснага нават калі паміж імі стаіць

дужка: („чиновники“) ўсіх службаў.

Часьціцы *ж, жа* з папярэднім словам у нашым выданьні пішуцца праз дэфіс.

У форме меснага склону адзіночнага ліку назоўнік *сэнс* ужываецца зь мяккім знакам — *сэнсье*. Такое ж напісаньне мае назоўнік *грунт* (*груньце*).

Форма адзіночнага ліку роднага склону *русыфікацы* зафіксаваная толькі ў загалоўку. У тэксьце ўжываецца форма *русыфікацыі*.

У форме назоўнага склону адзіночнага ліку выступае форма *цалосьць*, у родным склоне зафіксаваная форма *цэласьці*.

Назоўнікі мужчынскага і ніякага роду ў форме адзіночнага ліку творнага склону ўжываюцца з варыянтнымі канчаткамі *–ем* і *–ям*.

Канчаток роднага склону *–ей* слова *людзі* заменены на *–ёў*.

У тэксьце зробленыя нязначныя артаграфічныя зьмены (варыянтныя напісаньні аднаго і таго ж слова ўніфікаваныя на карысьць больш частотнага):

1) *аканамічны, аканамічна і эканамічны, эканамічна* — на *эканамічны, эканамічна* адпаведна;

2) *гісторычны і гістарычны* — на *гістарычны*;

3) *гэнэрал і генэрал* — на *генэрал*;

4) *зямляны і земляны* — на *земляны*;

5) *расейскі і расійскі* — на *расійскі*.

Напісаньні *аддзел і гаспадарстве* заменены на *адзьдзел і гаспадарсьцье* адпаведна.

Друкары Ёван Хведаровіч Рагаза а Пётра Мсьціславец

Тэкст друкуецца па выданьні: Др. Я. Станкевіч. Друкары Ёван Хведаровіч Рагаза а Пётра Мсьціславец (Да 400-ных угодкаў друкарні ў Заблудаўю). New York, 1969.

Варыянтныя напісаньні *князства, княства* ўніфікаваныя на карысьць больш частотнага *князства*.

Часьціцы *б, бы і ж, жа* пішуцца праз злучок.

Адметнасьцю тэксту зьяўляецца ўжываньне слоў *феодал, феодальны* і інш. аднакаранёвых зь літарай *е*, а ня *э*.

Захаваныя словаўтваральныя варыянты назвы царкоўнай кнігі *Часаслоў і Часоўнік*.

Бязь зьменаў перададзеныя такія напісаньні, як *бібліэграф* і *бібліэграф*, а таксама *ідэлёгія* і *ідэялёгія*.

У першапублікацыі непасьлядоўна адлюстраваная мяккасьць прыназоўніка з і іншых, якія заканчваюцца на *–з*, перад мяккімі

зычнымі. У нашым выданьні мяккасьць зычнага з абазначаецца ў тых выпадках, калі ў першапублікацыі ёсьць аналягічныя напісаньні: *празь Ів. Хведаровіча*. Але бязь зьменаў пакінутае напісаньне з *ідэялёгіяй* (магчыма, тут Аўтар перадаў цвёрдае вымаўленьне зычнага з).

Напісаньне *семнанцаты* замененае на *сьмнанцаты*.

С. 566. ...*пачаты ён быў 1483 г. Трыводзь Цьветнаю*. — Так у Аўтара. Магчыма, трэба: ...*пачаты ён быў 1483 г. Трыводзьдзю Цьветнаю*.

С. 570 ...*літарамі І-А-Ў-Н*. У Аўтара: ...*літарамі І-А-Н*. Аднак у Лукомскага, на якога тут спасылаецца Аўтар: ...*літарамі І-А-Ў-Н*.

С. 572. ...*Зыгмона ІІ Аўгуста...* — У Аўтара: ...*Зыгмона ІІІ Аўгуста...* (гл. камэнтары да тэксту „Крыўя–Беларусь у мінуласьці“).

З украінскіх дачыненняў да Вялікалітвы–Беларусі

Тэкст друкуецца па выданьні: Проф. Др. Я. Станкевіч. З украінскіх дачыненняў да Вялікалітвы–Беларусі. Крывіцкае (Вялікалітоўскае) навуковае таварыства Пранціша Скарыны. New York, 1970.

У тэксьце захаванае аўтарскае ўжываньне літары *r* (*liri* і інш.).

У тэксьце пашыраныя напісаньні *тога*, *чога* (пры перадруку захаваныя адзінкавыя напісаньні *таго*).

Слова *таксама* пішацца разам.

Варыянтныя напісаньні *дарма што* і *дарма што ўніфікаваныя* на карысьць больш частотнага варыянту *дарма што*.

Часьціцы *б*, *бы* і *ж*, *жа* пішуцца асобна.

Захаванае напісаньне слова *князства*.

Зафіксаваныя словаўтваральныя варыянты *этнографічны* і *этнографны*.

Ілюстрацыйны матэрыял падаецца з захаваньнем аўтарскай артаграфіі (у прыкладах аўтар не вытрымліваў украінскай артаграфіі).

У форме роднага склону множнага ліку назоўнік *ізоглёса* ўжываецца з нулявым канчаткам і канчаткам *-аў* (*ізоглёс* і *ізоглёсаў*).

У форме творнага склону адзіночнага ліку назоўнікі мужчынскага роду ўжываюцца з канчаткам *-ям* (*Берасьцям*).

Слова *біскуп* замененае словам *біскуп*.

Прыметнікі зь першай часткай *заходня*–ўжываюцца зь першай часткай *заходне*–(*заходне*–славянскі, *заходне*–рускі і пад.).

У выданьні зроблены наступныя зьмены варыянтных напісаньняў на карысьць больш частотных варыянтаў:

1) *захадні* і *заходні* заменены на *заходні*;

2) *сераднеязычны*, *сярэдне*–язычны, *сярэдняязычны* — на *сярэдне*–язычны.

С. 585. ...“Сіняявокая сястра Ёўкраіны наракае“... — Слова *наракае* ўжытае замест *украінізму ремствуе*.

С. 589. *Праз паўночных Валынян ня можа быць мовы.* — У Аўтара: *Праз наўчоных Валынян ня можа быць мовы.* У нашым выданьні слова *наўчоных* замененае на *паўночных*, паколькі, на нашу думку, яго ўжываньня вымагае кантэкст.

С. 592. ...*Ладзейнапольскае*... — У Аўтара: ...*Лодейнапольскае*...

С. 600. ...*вялікая часьць заходняга Палесься*... *жыла агульна-вялікалітоўскім культурным і гаспадарскім жыцьцём*... — У Аўтара: ...*вялікая часьць заходняга Палесься*... *жыло агульна-вялікалітоўскім культурным і гаспадарскім жыцьцём*...

Нарысы зь гісторыі Вялікалітвы–Беларусі

Тэкст друкуецца па выданьні: Др. Ян Станкевіч. Нарысы зь гісторыі Вялікалітвы–Беларусі. Нью Джэрзі, 1978.

Захаванае аўтарскае напісаньне слова *фолклёру* безь мяккага знаку.

Захаванае аўтарскае напісаньне слоў *Жэмайтіс*, *Кур’яново*.

У форме множнага ліку роднага склону назоўнік *лапаць* ужыты з канчаткам *–ей*.

У першапублікацыі зафіксаваныя варыянтныя напісаньні назвы адной з пляменных групаў мардвы *Эрзя* і *Ерзя*. У нашым выданьні варыянт *Ерзя* заменены на *Эрзя*.

У гэсьце паралельна ўжываюцца варыянтныя напісаньні *Баўгарын* і *Буўгарын*.

Спарадычнае ўжываньне літары *г* у гэсьце захаванае.

Захаваныя варыянтныя напісаньні:

1) *балцкага* і *балцкога*;

2) *падоўжны* і *падоўжаны*;

3) *гэтманам* і *гатманом*;

4) *зарубінецкую* і *зарубінскую*;

5) *Аўкштоцян* і *Аўкштыцян*;

5) *сярэднявечны і сярэднявечны*.

Захаваныя варыянтныя напісаньні імя *Гватніні* (С. 661) і *Гваніні* (С. 666).

Захаваныя варыянтныя канчаткі множнага ліку роднага склону назоўніка *фін* — *-оў* і *-аў* (*Фіноў* і *Фінаў*).

Захаваныя аўтарскія напісаньні слоў *Летувіс* і *лятувіскі* і вытворны ад іх.

Канчаток *-ей* роднага склону назоўніка *людзі* заменены на *-ёў*.

Захаванае аўтарскае ўжываньне формы *Славене*.

Захаванае ўжываньне слова *быты* (*бытыя*) у значэньні „былы“ (С. 675—676).

Часьціцы *б*, *бы* і *ж*, *жа* пішуцца асобна.

Варыянтныя напісаньні імя *Энэй* і *Янэй* уніфікаваныя на карысьць варыянту *Энэй*.

У першапублікацыі непаслядоўна абазначаецца мяккасьць прыназоўнікаў на *-з* перад мяккімі зьчнымі (*пераз Вялікалітву*, *з інтэлігенцы*, *праз першыя*), але: *празь Летуву*, *празь Вялікалітву*). У нашым выданьні мяккасьць перадаецца: *пераз Вялікалітву*, *пераз м. Парэчча*, *зь інтэлігенцы*, *празь першыя*, *празь гіпотэзу*, *безь беларускага*.

У тэксьце пераважаюць напісаньні тыпу *на Захад*, *на Захадзе* (праз *а*). Адзінкавыя напісаньні *на Заход* (праз *о*) уніфікаваныя на іх карысьць.

Словы тыпу *стара-баўгарскі*, *стара-расійскі* ў нашым выданьні пішуцца праз дэфіс.

У нашым выданьні ўніфікаваныя варыянтныя напісаньні слоў на карысьць больш частотных:

- 1) *гісторычны* і *гістарычны* — на *гістарычны*;
- 2) *комуністычны* і *камуністычны* — на *камуністычны*;
- 3) *юхноўскі* і *юхнаўскі* — на *юхнаўскі*;
- 4) *археолёгія* (і вытворныя ад яго) і *архэолёгія* (і вытворныя ад яго) — на *архэолёгія* (і вытворныя ад яго);
- 5) *калёня* (і вытворныя ад яго) і *колёня* (і вытворныя ад яго) — на *колёня* (і вытворныя ад яго);
- 6) *пашырэньне* і *пашыраньне* — на *пашыраньне*.

С. 637. *Як зацёмлена вышэй і будзе паказана на пачатку II тому*. — Насамрэч кніга была выдадзена адным томам. Тут, відаць, маецца на ўвазе яе частка ад разьдзелу “Паходжаньне народу вялікалітоўскага”.

С. 649. *...наўгарадзкіх...* — Так у Аўтара.

С. 653. *...лядзкі...* — У Аўтара, магчыма, памылкова: *лядскі*.

С. 656. *...Зыгмона I Старога...* — У Аўтара: *...Зыгмона II*

Старога... (гл. камэнтары да тэксту „Крыўя–Беларусь у міну-
ласьці“).

С. 680. У нашым выданьні назва раёну *Івацаўскі* заменена
на *Івацэвіцкі*.

С. 680. ...*Берасцкі*... — Так у Аўтара. Магчыма, гэта памыл-
ковае напісаньне замест *Берасьцейскі*.

С. 698. ...*разьбітыя судзіны й кінены да касьцей*. — У Аў-
тара: ...*разьбітыя судзіны й кінены да касьцей*.

С. 720. ...*няма на Жмудзі*... — У Аўтара: ...*няма на*
Жмудзьдзі...

С. 726. ...*няма й мяккога канчатку –ть*... У Аўтара памыл-
кова: ...*няма й мяккога пачатку –ть*...

С. 741. ...*Асташкаўскага*... *пав.* — У Аўтара, магчыма, па-
мылкава: ...*Астошкаўскага*... *пав.*

Урыўкі з „Аповесьці мінулых гадоў“ на с. 737 графічна афар-
мленыя згодна з выданьнем: *Повесть временных лет по Ипатс-*
кому списку. СПб., 1871, с. 9—10.

Падрыхтавала Соф’я Багам’я